

Тамара Дворниченко
Катерина Деревська

Досвід поєднання культури та науки у музейному просторі

Стаття наголошує на необхідності ширшої співпраці між музейними закладами України та, посилаючись на приклад взаємодії між Національним музеєм Тараса Шевченка та Національним науково-природничим музеєм Національної академії наук України, демонструє, яким чином реалізація спільних проектів сприяє збільшенню числа відвідувачів та урізноманітненню музейних атракцій та заходів.

Ключові слова: музей, експозиція, музейна співпраця, екскурсія, виставка.

The article discusses the need for greater cooperation between museums of Ukraine. Based on recent projects jointly implemented by the Taras Shevchenko National Museum and National Nature and Science Museum, the authors demonstrate the link between museum partnership and increase in audience attendance and enrichment of museum programs and activities.

Keywords: museum, exposition, museum partnership, guided tour, exhibition.

Дорожня карта проекту «Культура 2025. Довгострокова національна культурна стратегія» (<http://culture2025.org.ua/>) показує широке коло проблем у царині культури, у тому числі в музейному просторі. Сьогодні, як ніколи, музеї потребують об'єднання в єдиний простір задля представлення правдивої історії країни, підвищення культури нації, розкриття значення освіти і науки, розвитку української свідомості суспільства. Головним завданням музеїв залишається просвітницька діяльність і піднесення патріотичного національного духу.

Активність і непідробний інтерес людей до нових методів пізнання світу підштовхують наукових працівників музеїв різного спрямування використовувати нетрадиційні засоби висвітлення тих чи інших тем у музейних експозиціях і поєднувати такі поняття, як поезія і географія, малярство і геологія тощо.

Робота Національного музею Тараса Шевченка ще кілька років тому базувалась на традицій-

них формах представлення експозиції та обслуговування відвідувачів. Лаконічність сучасної експозиції, створеної до 200-ліття від дня народження Тараса Шевченка, вимагає від науковців нових методів спілкування з відвідувачем. Як приклад, екскурсії проводять у формі діалогу, відвідувачам пропонується квест або самостійні завдання пошуку цікавинок в експозиції музею. Ці прийоми активізації уваги екскурсантів особливо дієві у роботі з учнями шкіл, які одночасно вивчають цілу низку предметів. Широко практикується у музеї проведення майстер-класів на різні теми або екскурсії до інших музеїв подібного спрямування.

Приклад успішної співпраці музеїв різних типів

Для нестандартного і всебічного висвітлення творчості Тараса Шевченка на допомогу шевченкознавцям прийшли працівники Геологічно-

го музею Національного науково-природничого музею Національної академії наук України. Шевченкознавцям були надані наукові консультації та передані зразки порід і мінералів, що характеризують Приаралля, а саме: кам'яне вугілля, сіль, сірка, гіпс, вапняк, пісок пустелі Каракуми. Ці зразки стали інтерактивним компонентом експозиції музею, який зацікавлює відвідувачів під час проведення екскурсії «Шевченко – мандрівник». Маловідомою сторінкою біографії Тараса Шевченка є його участь у гідрографічних експедиціях по території нинішнього Казахстану, Аральському морю, пустелі Каракуми (1848–1849 рр.) та на півострів Мангишлак (літо 1851 р.). Тарас Шевченко добре розумів політику Росії, яка «за край світа заглядає, чи нема країни, щоб загарбать і з собою взять у домовину». В економічних інтересах Росії були і землі біля Каспійського моря, зокрема Мангишлацький півострів. Завданням у наукових експедиціях того періоду стало всебічне дослідження особливостей Аральського моря, флори і фауни на його берегах, метеорологічні, астрономічні та геологічні спостереження краю. Експедиція була організована військовим міністерством Російської імперії для знімання й промірювання Аральського моря, вивчення умов майбутнього судноплавства та природних ресурсів краю.

Далеко не всім відомо про те, що під час навчання в Академії мистецтв у Петербурзі молодий художник відвідував заняття із анатомії, вправлявся у зображенні рослинного і тваринного світу. Тобто був дотичний до природничих наук. Під час експедицій на Аральське море та в гори Каратау на півострові Мангишлак ці навички йому дуже знадобилися. На своїх малюнках художник зумів передати особливості ландшафту тих чи інших місць, поширене розташування ґрунтів і гірських порід, зобразив деякі рослини та представників тваринного світу. Разом із членами експедиції в гори Каратау Тарас Шевченко відкрив родовище кам'яного вугілля та звернув увагу керівників експедиції на змінені породи, які, на його думку, мали містити золото. Через 70 років потому геологи дійсно відкрили золоторудне родовище у тій місцевості.

Результатом взаємодії двох музеїв – Національного музею Тараса Шевченка Міністерства культури України та Геологічного музею ННПМ НАН України – стало рішення про проведення спільної виставки «Творчість Тараса Шевченка у наукових експедиціях 1848–1849 рр.». Головна мета виставки – представити культурну та науко-

ву спадщину України, репрезентувавши дуалізм творчості Тараса Шевченка, який розкривається у поєднанні наукової та художньої цілісності краєвидів Аральського моря, півострова Мангишлак та пустелі Каракуми.

У рамках співпраці Геологічному музею на час проведення тематичної виставки були передані копії 16 робіт Тараса Шевченка. Протягом експедиції художник створив понад 700 акварелей і рисунків, не враховуючи офіційних альбомів та службових замальовок Аральського моря, що зберігаються у Національному музеї Тараса Шевченка. Як стверджував сам митець, це був найінтенсивніший творчий період за весь час його заслання.

На виставці були представлені зразки мінералів, корисних копалин і рослин Приаралля та Мангишлаку. Окрім гербарію типових рослин, який підготували співробітники Ботанічного музею ННПМ НАН України під керівництвом директора Новосада В. В., науковці надали фотографії сучасного стану території Аральського моря. Виставка мала інформативний супровід у вигляді плакатів з фотопортретами мореплавців, карт та схем території, де ходила експедиція, та розкривала наукову цінність аральського етапу творчості митця.

Робота Тараса Шевченка у наукових експедиціях 1848–1849 рр. та 1851 р. – це відкриття у природознавстві і найвище досягнення в українському пейзажі XIX століття. Вперше було здійснено повне наукове вивчення та опис доти невідомого моря, вперше був відображений Арал, його острови і береги в серії акварелей, рисунків олівцем і безлічі ескізів з натури.

Науковими результатами експедиції стало: 1) дослідження території площею майже 65 тис. км²; 2) рекогностування Аральського моря та здійснення промірів глибин; 3) визначення швидкості й напрямку постійної течії; 4) відкриття островів, про які не знали навіть місцеві жителі; 5) вивчення флори та фауни місцевості; 6) зібрання колекцій зразків гірських порід, гербарію, спостереження льодового режиму; 7) зроблені висновки з астрономічних і метеорологічних спостережень; 8) відкриті родовища (за участю Т. Вернера і Т. Шевченка) кам'яного вугілля, а також передбачено наявність проявів золота.

Слід нагадати, що до описаної гідрографічної експедиції існували уривчасті дані про етнос киргизів та казахів, і тому європейська наука вперше побачила з малюнків Шевченка елементи традиційно-побутової культури цих народів і проаналізувала його минуле.

Висновки

Співпраця трьох музеїв – художнього, геологічного та ботанічного – дозволила максимально висвітлити багатогранну особистість Тараса Шевченка у музейному просторі, одночасно показавши природне різноманіття Приаралля та Мангишлаку.

Отже, отриманий досвід підтверджує значення зовнішньої комунікації для розвитку культури та науки; показує науковцям музеїв різного спряму-

вання і підпорядкування можливість поєднувати те, що на перший погляд поєднати неможливо: поезію і малярство – з географією та геологією, ботаніку і зоологію – з етнографією тощо.

Крім того, такий спосіб організації виставок і експозицій дозволяє зацікавити ширше коло відвідувачів та урізноманітнити коло науково-культурних подій, а саме: виставки, майстер-класи, екскурсії, виїзні експедиції тощо.